

Per internetconsultatie

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Postbus 90801
2509 LV DEN HAAG

Datum 9 december 2019
Ons kenmerk CIHn-19114634
Pagina 1 van 6
Betreft Inbreng AFM internetconsultatie Wet
bedrag ineens, RVU en verlofsparen

Geachte heer Koolmees,

Graag maakt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) van de gelegenheid gebruik om te reageren op de internetconsultatie Wet bedrag ineens, RVU en verlofsparen.¹ De AFM richt haar input enkel op het onderdeel introductie keuzerecht bedrag ineens.

De AFM zal in deze brief toelichten dat zij positief staat tegenover het toevoegen van de keuzemogelijkheid bedrag ineens aan pensioenregelingen, mits deze keuzemogelijkheid wordt omkleed met voldoende waarborgen voor de deelnemer. Het wetsvoorstel bevat met de voorwaarde dat de deelnemer alleen gebruik mag maken van het keuzerecht bedrag ineens als er geen gebruik wordt gemaakt van de hoog-laagconstructie, in principe voldoende waarborgen om individuele en impactvolle fouten te voorkomen en ervoor te zorgen dat een adequaat pensioen blijft bestaan. Wel blijft de AFM risico's zien voor individuele deelnemers ten aanzien van de stapeling van keuzes. Om deze reden hecht de AFM aan het aanbieden van adequate keuzebegeleiding aan deelnemers door pensioenuitvoerders. Deze keuzebegeleiding dient minimaal de gevolgen van stapeling van keuzes voor het pensioen te bevatten. In deze brief zal de AFM haar conclusie toelichten aan de hand van de principes waaraan zij keuzes voor pensioendeelnemers in het pensioenstelsel toetst.

Introductie keuzerecht bedrag ineens

Met het wetsvoorstel introductie keuzerecht bedrag ineens wordt een keuzemogelijkheid aan het Nederlandse pensioenstelsel toegevoegd: de opname van een bedrag ineens op pensioendatum. Hiermee wordt beoogd deelnemers in de uitkeringsfase meer flexibiliteit te bieden in de aanwending van hun pensioenvermogen. Meer flexibiliteit stelt de deelnemer in staat het pensioen beter af te stemmen op de persoonlijke levenssituatie en bestedingsbehoefte.

Het wetsvoorstel biedt deelnemers het recht op pensioendatum een deel van het pensioen af te kopen, waarbij er geen verplicht bestedingsdoel is. Wel worden er enkele voorwaarden aan de opname gekoppeld: 1) de afkoop mag maximaal 10% van de waarde van de opgebouwde aanspraken op ouderdomspensioen

---

¹ Bron: <https://www.internetconsultatie.nl/wetbedragineens>

betreffen, 2) de afkoop dient op de ingangsdatum van het ouderdomspensioen plaats te vinden en 3) de resterende levenslange pensioenuitkering moet na de gedeeltelijke afkoop boven de afkoopgrens liggen. Als extra voorwaarde wordt voorgesteld dat 4) indien de pensioenovereenkomst de mogelijkheid van een hoog-laagconstructie biedt, de (gewezen) deelnemer alleen gebruik mag maken van het keuzerecht bedrag ineens als er geen gebruik wordt gemaakt van deze hoog-laagconstructie. Met de voorgestelde voorwaarden wordt voorkomen dat een deelnemer een te groot gedeelte van het opgebouwde pensioen naar voren haalt en daarmee een te grote achteruitgang in de hoogte van de periodieke levenslange pensioenuitkering heeft. De AFM is hier positief over.

Voorstel bedrag ineens aan de hand van principes voor keuzevrijheid

Voor de beoordeling van bestaande en nieuwe vormen van keuzevrijheid maakt de AFM gebruik van vier principes.

- Principe 1: Keuzevrijheid zorgt voor een adequaat, levenslang pensioeninkomen
- Principe 2: Bij keuzevrijheid wordt het risico op impactvolle, individuele fouten beperkt
- Principe 3: De deelnemer wordt geholpen bij het maken van een keuze
- Principe 4: Keuzevrijheid wordt efficiënt vormgegeven door pensioenuitvoerders

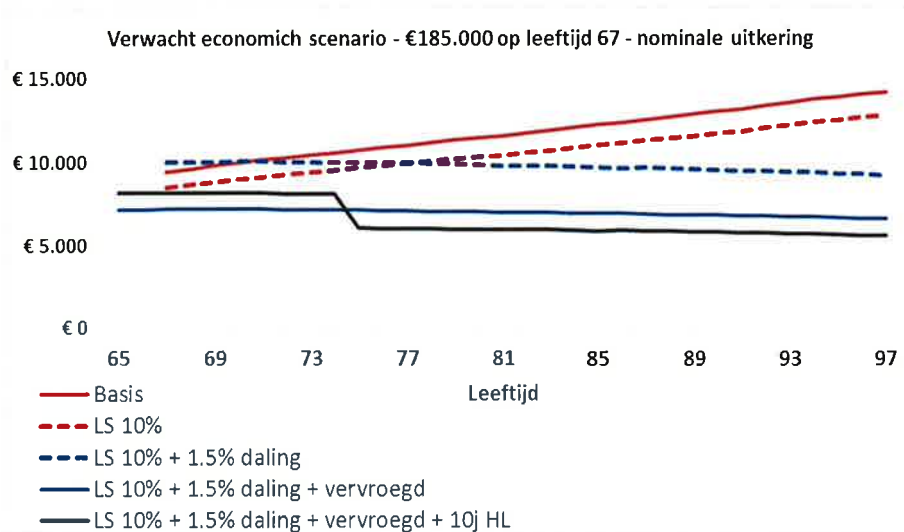
Principe 1: Keuzevrijheid zorgt voor een adequaat, levenslang pensioeninkomen

Doordat er een beperking is opgenomen van 10% van de waarde van het pensioen, komt een adequaat, levenslang pensioeninkomen niet direct in gevaar. De AFM vindt het belangrijk dat het bedrag ineens beperkt blijft tot deze 10%. Individuele fouten door een stapeling van keuzes waarbij pensioenvermogen naar voren wordt gehaald kunnen namelijk grote impact hebben op de pensioenuitkering van deelnemers. Uit verkennende berekeningen naar de impact van de keuze voor bedrag ineens en een andere keuzemogelijkheid blijkt dat de stapeling van keuzes tot een substantieel lagere resterende pensioenuitkering kan leiden. In de verkennende berekeningen zijn prognoses gemaakt van de pensioenuitkering voortkomend uit een variabel uitkeringsproduct gebaseerd op de Wet verbeterde premieregeling.² De prognoses sluiten aan bij het standaardmodel voor variabel pensioen.³ Er is aangenomen dat de deelnemer op leeftijd 67 een kapitaal van €185.000 heeft opgebouwd. De volgende figuren laten stapsgewijs zien wat de gevolgen zijn van stapeling van keuzes.

---

² De berekeningen zijn gebaseerd op URM-scenario's 2019Q4, de prognosetafel AG2018 met startjaar 2020 en een pensioenleeftijd én AOW leeftijd van 67 jaar. Er zijn geen kosten, op- of afslagen of correcties op de prognosetafel meegenomen. Er is uitgegaan van een 50% man/vrouw verhouding, een beleggingsmix van 30% zakelijke waarden en 70% vastrentende waarden en een 3%-staffel in de opbouwfase. Ook zijn er aannames gemaakt t.a.v. het salaris en de franchise. Het product heeft geen partnerpensioen en de AOW-uitkering is op €844 (alleenstaande) vastgesteld. Er zijn geen risico's anders dan beleggingsrisico en renterisico opgenomen. Uit een gevoeligheidsanalyse blijkt dat de gemaakte aannames beperkt impact hebben op de getoonde effecten.

³ Handleiding Standaardmodel 'vast-variabel pensioen' voor pensioenverzekeraars en PPI's.

In bovenstaande figuur zien we de impact op de nominale pensioenuitkering van een deelnemer bij een viertal gecombineerde keuzes, afgezet tegen een pensioenuitkering zonder extra gemaakte keuze (*donkerrode lijn*)⁴:

1. Bedrag ineens (LS 10%) (*donkerrode stippellijn*)
2. Bedrag ineens (LS 10%) + 1.5% periodieke vaste daling (*donkerblauwe stippellijn*)⁵
3. Bedrag ineens (LS 10%) + 1.5% periodieke vaste daling + twee jaar vervroegd pensioen (*donkerblauwe lijn*)⁶
4. Bedrag ineens (LS 10%) + 1.5% periodieke vaste daling + twee jaar vervroegd pensioen + Hoog/laag constructie van 10 jaar (*zwarte lijn*)⁷

De figuur toont aan dat bij enkel de keuze voor bedrag ineens, de impact op de resterende pensioenuitkering beperkt is. Kijken we echter naar de gecombineerde keuze, dan daalt de resterende pensioenuitkering substantieel. De impact op leeftijd 80 jaar bij de gecombineerde keuze voor bedrag ineens met vervroeging

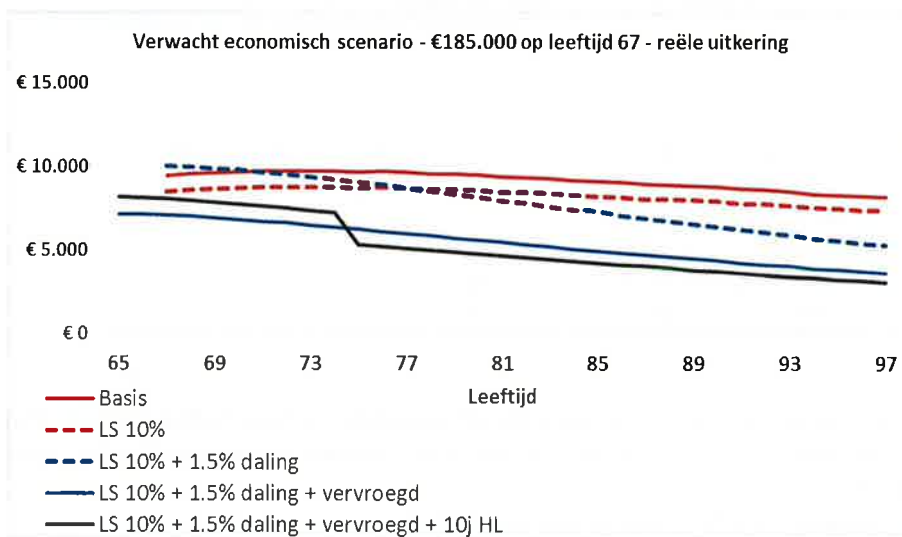
⁴ De grafiek laat voor iedere leeftijd de mediaan pensioenuitkering zien. Daarnaast geldt dat de grafiek de pensioenuitkering in de tweede pijler laat zien en neemt de AOW daar niet in mee.

⁵ In dit product daalt de pensioenuitkering jaarlijks met 1.5% (exclusief andere effecten waaronder bijvoorbeeld het beleggingsrendement). De vaste daling is een onderdeel van het variabel uitkeringsproduct. Deelnemers kiezen indirect voor de vaste daling, door te kiezen voor een product waarin de vaste daling is opgenomen. In de markt zijn producten geïntroduceerd met verschillen in de periodieke vaste daling.

⁶ Dit betreft een situatie waarbij de deelnemer kiest voor de (reeds bestaande) keuzemogelijkheid 'vervroegen' (artikel 62 Pensioenwet). In de grafiek gaat het pensioen in op leeftijd 65, waarbij er 2 jaar minder pensioenopbouw is. De koopsom is dus lager dan €185.000. Het AOW-gat wordt betaald vanuit het opgebouwde pensioenkapitaal.

⁷ In deze situatie is de reeds bestaande keuze voor variatie in de hoogte van de pensioenuitkering, de hoog-laagconstructie (artikel 63 Pensioenwet) toegevoegd.

en de vaste daling is een 39% lagere resterende pensioenuitkering ten opzichte van een pensioenuitkering zonder keuzerecht. Op leeftijd 85 is dat opgelopen tot een 43% lagere resterende pensioenuitkering ten opzichte van een pensioenuitkering zonder keuzerecht. Indien de combinatie met de hoog-laagconstructie wel mogelijk is, dan lopen de hier genoemde percentages op tot 48% op leeftijd 80 jaar en 52% op leeftijd 85 jaar.

In bovenstaande figuur zien we de impact op de reële pensioenuitkering van een deelnemer bij dezelfde gecombineerde keuzes. De impact is hier groter dan in het nominale scenario. Op leeftijd 80 jaar bij de gecombineerde keuze bedrag ineens met vervroeging en de vaste daling, is dat een 41% lagere resterende pensioenuitkering ten opzichte van een pensioenuitkering zonder keuzerecht. Op leeftijd 85 is dat opgelopen tot een 46% lagere resterende pensioenuitkering ten opzichte van een pensioenuitkering zonder keuzerecht. Indien de combinatie met de hoog-laagconstructie wel mogelijk is, dan lopen de hier genoemde percentages op tot 50% op leeftijd 80 jaar en 54% op leeftijd 85 jaar.

De AFM heeft haar zorgen ten aanzien van het naar voren halen van pensioen, en daarmee het risico op koopkrachtverlies op langere termijn, reeds gesignaleerd in het kader van de evaluatie van de Wet verbeterde premieregeling. Het risico op koopkrachtverlies was tot op heden echter beperkt aangezien de combinatie hoog-laag en een vaste daling te complex bleek in de uitvoering en daarom niet of zeer weinig werd aangeboden. Doordat bedrag ineens naar verwachting makkelijker uit te voeren is in combinatie met een vaste daling is de verwachting dat meer aanbieders deze combinatie zullen aanbieden. Hiermee wordt de kans op het geadresseerde risico groter.

Principe 2: Bij keuzevrijheid wordt het risico op impactvolle, individuele fouten beperkt

Het mogelijk maken van een bedrag ineens, in combinatie met andere keuzemogelijkheden, heeft de potentie om te leiden tot individuele fouten van deelnemers. Uit gedragswetenschappelijk onderzoek blijkt dat mensen grote moeite hebben met het inschatten van de gecombineerde gevolgen van meerdere keuzes. Ook de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wijst in haar rapport op de risico's van keuzes.⁸ Daarnaast kan een overdaad aan keuzemogelijkheden leiden tot een gevoel van keuzedruk. Verwarring en keuzedruk kunnen leiden tot niet passende uitkomsten omdat deelnemers vaker ongefundeerde keuzes maken of juist helemaal geen keuze meer maken. In het wetsvoorstel bedrag ineens wordt specifieke aandacht besteed aan dit risico, maar enkel gelet op de combinatie met de keuzemogelijkheid hoog-laag. De keuze voor bedrag ineens valt alsnog samen met andere keuzemogelijkheden op pensioendatum. De AFM merkt derhalve op dat ook in de combinatie met andere keuzemogelijkheden er risico's voor deelnemers bestaan om fouten te maken en met een inadequaat pensioen achter te blijven. De AFM is derhalve van mening dat deelnemers goed geïnformeerd moeten worden over de gecombineerde effecten van de diverse keuzemogelijkheden op pensioendatum en vraagt aandacht voor de stapeling van keuzes.

Principe 3: De deelnemer wordt geholpen bij het maken van een keuze

Bij een keuze zoals het bedrag ineens, zijn goede keuzebegeleiding, informatieverstrekking en de juiste defaults voor de deelnemer van groot belang. Bij het aanbieden van keuzemogelijkheden is goede informatie en keuzebegeleiding onontbeerlijk. In het wetsvoorstel wordt gesproken over de specifieke informatie die een deelnemer moet ontvangen bij interesse voor de keuze bedrag ineens.⁹ De AFM vindt het van belang dat de deelnemer keuzebegeleiding aangeboden krijgt, waarbij gebruik gemaakt wordt van een begrijpelijke en gestructureerde beslisomgeving. Volgens de AFM dient de keuzebegeleiding aan de deelnemer minimaal een geïntegreerde presentatie van (de gevolgen van) keuzes te bevatten. De AFM zal er, conform haar mandaat, op toezien dat deelnemers in staat worden gesteld een keuze te maken.

Principe 4: Keuzevrijheid wordt efficiënt vormgegeven door pensioenuitvoerders

Deze nieuwe vorm van keuzevrijheid zal naar alle waarschijnlijkheid relatief eenvoudig en dus efficiënt kunnen worden vormgegeven door pensioenuitvoerders. Het leidt wel tot een stijging van de regeldruk voor pensioenuitvoerders doordat de administratiesystemen en de pensioenreglementen moeten worden aangepast, en doordat deelnemers over het keuzerecht moeten worden geïnformeerd. De AFM ziet hier echter geen reden in om negatief tegenover de introductie van het keuzerecht bedrag ineens te staan.

Tot slot

Pensioenuitvoerders kunnen kiezen hoe de keuze voor een bedrag ineens wordt aangeboden aan deelnemers. De pensioenuitvoerder heeft de vrijheid om als default elk (afgerond) percentage tussen 1% en 10% aan de deelnemer voor te leggen. De AFM vindt de keuze voor een default percentage belangrijk.

---

⁸ Memorie van Toelichting, paragraaf 6.1 en 6.2, p. 15-16.

⁹ Memorie van Toelichting, paragraaf 2.4.1, p. 7.

Datum 9 december 2019
Ons kenmerk CIHn-19114634
Pagina 6 van 6

Onderzoek van de AFM toont aan dat relatief veel deelnemers bij gepresenteerde keuzemogelijkheden voor de default kiezen (in dit geval het default percentage), ook al zijn er andere mogelijkheden beschikbaar. Doordat er ruimte is voor de pensioenuitvoerder om te kiezen welk default percentage de deelnemer wordt aangeboden, kan de pensioenuitvoerder aansluiten bij de wensen van een deelnemer en maatwerk toepassen. Hierbij vindt de AFM het wel van belang dat de keuze die de pensioenuitvoerder maakt aantoonbaar past bij de doelgroep. Wij lezen onvoldoende in de toelichting dat pensioenuitvoerders deze overwegingen aantoonbaar moeten kunnen maken. De AFM vindt het wenselijk dit in de toelichting aan te scherpen.

Hoogachtend,
Autoriteit Financiële Markten

drs. J.R. Heuvelman MSc
Bestuurslid
Bestuur

mr. Mrs. J.A. de Groot
Hoofd
Strategie, Beleid en Internationale Zaken